

СОЦІАЛЬНО-ПСИХОЛОГІЧНІ ОСОБЛИВОСТІ БАТЬКІВСЬКО-ДИТЯЧОЇ ВЗАЄМОДІЇ В УМОВАХ СУСПІЛЬНОЇ НЕСТАБІЛЬНОСТІ

Іщук Вадим

Сучасні суспільні кризи – воєнні дії, економічна нестабільність, вимушена міграція, соціальна невизначеність – суттєво впливають на функціонування сім'ї і психологічний стан її членів. Тривале перебування в умовах стресу порушує емоційний клімат родини, ускладнює виконання сім'єю виховної, підтримувальної й комунікативної функцій і підвищує ризик виникнення сімейного неблагополуччя. Особливо актуальним у таких умовах є дослідження особливостей батьківсько-дитячої взаємодії, оскільки характер внутрішньосімейних взаємин значною мірою визначає психологічне благополуччя дитини й адаптаційні можливості сім'ї.

Мета – визначити особливості взаємодії батьків із дітьми у сім'ях, які перебувають у складних життєвих обставинах.

У науковій літературі суспільна криза розглядається як стан дестабілізації соціально-економічної системи, що супроводжується порушенням рівноваги, загостренням суперечностей і необхідністю адаптації до нових умов функціонування [2]. Дослідники наголошують, що кризові процеси негативно впливають на сім'ю як базовий соціальний інститут, послаблюючи її адаптаційні ресурси, знижуючи рівень емоційної підтримки між членами родини і підвищуючи ризики сімейної дисфункції [1]. Особливо небезпечними наслідками кризових умов є емоційне виснаження, підвищення тривожності, конфліктності, руйнування сімейних зв'язків і порушення виховної функції сім'ї.

Важливо враховувати особливості внутрішнього психоемоційного стану особистості, зокрема прояви кризових переживань. Одним із таких станів є смисложиттєва криза, яка визначається як стан внутрішньої дезорганізації особистості, що супроводжується втратою життєвих орієнтирів, емоційною нестабільністю та труднощами адаптації. Підкреслюється, що кризові переживання

розбалансовують систему психологічної регуляції життєвого шляху особистості, посилюючи внутрішню напруженість, тривожність і схильність до деструктивних способів емоційного реагування [4]. У контексті функціонування сім'ї такі переживання можуть негативно впливати на характер батьківсько-дитячої взаємодії, посилювати конфліктність, ускладнювати емоційне порозуміння та знижувати рівень взаємної підтримки в родині.

У дослідженні взяли участь 35 батьків із сімей, які перебувають у складних життєвих обставинах. Для дослідження особливостей батьківсько-дитячої взаємодії було використано методику «Опитувальник взаємодії батьків з дітьми» І. Марковської. Результати дослідження засвідчили (рис. 1), що у більшості респондентів переважають підвищені показники вимогливості, строгості й контролю у взаєминах із дітьми. Високий рівень контролю встановлено у 51,4% батьків, вимогливості – у 45,7%, авторитетності – у 48,6%. Отримані дані свідчать про тенденцію до домінування контролюючої моделі сімейної взаємодії, що може бути пов'язано з підвищеною тривожністю батьків у кризових соціальних умовах.

Рис. 1. Результати дослідження сімейних взаємин

Водночас результати дослідження виявили недостатній рівень емоційної близькості, співробітництва і задоволеності взаєминами у значної частини сімей. Низький рівень емоційної близькості зафіксовано у 40% респондентів, співробітництва – у 34,2%, задоволеності взаєминами – у 37,1%. Це свідчить про труднощі підтримання довірливих і партнерських взаємин між батьками й дітьми, наявність емоційного напруження і недостатню взаємну підтримку в сім'ї.

Також встановлено, що для частини родин характерні труднощі у досягненні взаєморозуміння й послідовності виховання. Низький рівень згоди у взаєминах виявлено у 34,3% батьків, а непослідовність виховних вимог – у 31,5% респондентів. Такі особливості сімейної взаємодії можуть негативно впливати на психологічний клімат родини, ускладнювати емоційну адаптацію дітей і підвищувати ризик розвитку сімейного неблагополуччя.

Отже, результати дослідження свідчать, що суспільні кризи негативно позначаються на характері батьківсько-дитячої взаємодії, посилюючи контроль, емоційне напруження і труднощі сімейної комунікації. Недостатній рівень емоційної близькості, співробітництва і задоволеності взаєминами вказує на потребу у розвитку соціально-профілактичної роботи, спрямованої на зміцнення психологічного клімату сім'ї, формування навичок конструктивної взаємодії та підвищення емоційної підтримки між членами родини.

Список використаних джерел

1. Долинська Л. В., Кашпур Ю. В. Особливості функціонування сім'ї в умовах суспільних криз. *Психологічний часопис*. 2024. № 2. С. 90–96.
2. Іванченко К. В., Біловодська О. А. Теоретичні аспекти дослідження криз у соціально-економічних системах. *Економічний простір*. 2020. № 156. С. 28–33.
3. Харанжи М. С., Кириленко К. В. Психологічні особливості сімейних взаємин в умовах воєнного стану. *Науковий вісник Херсонського державного університету. Серія: Психологічні науки*. 2023. № 1. С. 30–35.
4. Шульга Г., Нікуліна В., Черненко М. Особливості переживання смисложиттєвої кризи в період ранньої дорослості. *Наукові записки Вінницького державного педагогічного університету імені Михайла Коцюбинського. Серія: педагогіка і психологія*. 2021. Випуск 68. <https://doi.org/10.31652/2415-7872-2021-68-134-139>